

СТУДИЈЕ И ОГЛЕДИ

УДК 364-4:352(497.11)

СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

број 3/2014.

Оригинални
научни рад

год. 49.

стр. 79-100.

Тамара Цамоња Игњатовић

Факултет политичких наука Универзитета у Београду

Невенка Жегарац

Факултет политичких наука Универзитета у Београду

ПОТРЕБЕ ЗА КАДРОВИМА У СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ И ОБЛАСТИ ДРУШТВЕНИХ ДЕЛАТНОСТИ У ЛОКЛАНИМ САМОУПРАВАМА У СРБИЈИ

Сажетак

У раду су представљени резултати истраживања о кадровској структури запослених у социјалној заштити и области друштвених делатности у локалним самоуправама, као и о потребама за запошљавањем ових кадрова у наведеним областима у наредном петогодишњем периоду. Испитивањем је обухваћено 111 општина са територије целе Србије, што је укључило 95 центара за социјални рад, 80 установа социјалне заштите и 63 локалне самоуправе. Упитници креирани за потребе истраживања адаптирани су за различите испитиване организације и дистрибуирани су електонским путем. Подаци из свих извора указују да су потребе за запошљавањем социјалних радника велике због недостатка кадрова у неким подручјима, потребама за развојем нових услуга, као и због природног одлива кадрова због одласка у пензију у

наредних 5 година. С друге стране, подаци Националне службе за запошљавање указују да релативно мали број незапослених социјалних радника неће бити довољан да покрије нарасле потребе за овом делатношћу. Резултати истраживања могу бити корисна основа за процену и планирање високошколског образовања и запошљавања будућих социјалних радника, као и других професионалаца у области социјалне заштите.

Кључне речи: Социјална заштита, социјални радници, кадровска структура, потребе за запошљавањем.

1. ЦИЉЕВИ И ОРГАНИЗАЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА

У склопу *Tempus* пројекта високог образовања *Јачање високог образовања за креирање социјалне политике и пружање социјалних услуга (Strengthening Higher Education for Social Policy making and Social Services delivery)* спроведено је истраживање о потребама тржишта рада у области социјалне заштите. Циљ истраживања био је утврђивање актуелне квалификационе структуре запослених стручних радника, као и потреба за новим радним местима, односно професионалцима у области социјалног рада и социјалне политике у центрима за социјални рад, установама социјалне заштите и локалним самоуправама.

Истраживање је спроведено у организацији Факултета политичких наука Универзитета у Београду, смер Социјална политика и социјални рад, у сарадњи са партнерима на пројекту Универзитетом у Нишу, Универзитетом у Новом Саду, Републичким заводом за социјалну заштиту, Асоцијацијом центара за социјални рад Србије, Удружењем стручних радника у социјалној заштити Србије, Центром за самостални живот инвалида, као и међународним партнерима на пројекту: University College Zealand (Данска), University of Catania (Италија) Institute of Education, University of London (Велика Британија).

Припремљена су три посебна упитника намењена испитивању структуре запослених кадрова у центрима за социјални рад, установама социјалне заштите и локалним самоуправама. Упитници су садржали и питања о потребама и плановима за запошљавање нових кадрова у периоду од наредних пет година у складу са планираним развојем услуга или ради попуњавања упражњених радних места. Свим институцијама било је представљена сврха испитивања уз објашњење да ће се прикупљени резултати користити за унапређење рада установа социјалне

заштите и унапређење квалитета високог образовања за стручњаке у социјалној заштити. Упитници су се достављали, попуњавали и попуњени враћали електронским путем на електронске адресе. Достављени су готово свим центрима за социјални рад у Србији¹⁾ и послати су на адресе 80 установа социјалне заштите.²⁾

Истраживање је спроведено у укупно 111 општина. Прикупљени подаци се могу генерализовати готово на целу популацију Војводине и Централне Србије, с обзиром да су у узорку адекватно репрезентована сва подручја Србије (Табела 1.), али уз ограничење због изостанка података из највећих републичких центара за социјални рад у Београду, Новом Саду и Нишу.

Табела 1.

Заступљеност региона у узорку

База/ Регион	Војводина	Централна Србија
Локална самоуправа	15 општина 24%	48 општина 76%
Центри за социјални рад	32 општина 34%	63 општина 66%
Установе социјалне заштите	10 општина 35%	19 општина 65%

Прикупљање података је обављено уз помоћ партнерских организација: Асоцијације центара за социјални рад и Удружења стручних радника у социјалној заштити Србије. Ове две организације су обезбедиле контакте центара и других установа социјалне заштите и упутиле препоруку, а касније и ургенцију за учешће у истраживању. Испитивање је вршено током периода март-мај 2014. године.

2. ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Садржај упитника усмерен је на испитивање броја и структуре запослених, начина њиховог финансирања, као и на

- 1) Према Синтетизованом извештају Републичког завода за социјалну заштиту, у Србији је 2012. године било 140 центара и 33 одељења.
- 2) У Србији је током 2013. године сходно Уредби о мрежи установа социјалне заштите радило 60 установа за старе и одрасле (укључујући 15 установа за одрасле и старе са интелектуалним тешкоћама), 12 установа за децу без родитељског старања и децу с сметњама у развоју, 5 установа за децу са сметњама у развоју, 5 центара за породични смештај и усвојење (у међувремену, средином 2014. основан је и шести такав центар у Новом Саду), 3 завода за васпитање омладине, потом Центар за борбу против трговине људима, као и Републички завод за социјалну заштиту и Покрајински завод за социјалну заштиту.

динамику очекиваних промена у кадровској структури запослених у центрима за социјални рад (у даљем тексту ЦСР).

На послате упитнике је одговорило 95 центра за социјални рад, и то 93 центара и три одељења, при чему имамо податке из једног одељења, а не и из матичног центра. При томе је важно нагласити да одговоре није послао Градски центар за социјални рад у Београду са својих 17 одељења, који запошљава нешто мање од једене трећине стручних радника у социјалној заштити Србије, као ни центри Нови Сад и Ниш, који такође запошљавају велики број радника.

Из Војводине је одговорило 32 од 41 ЦСР, из централне Србије 63 од 90 центара. Упитници нису слати у 8 центара за социјални рад и четири одељења са територије Косова и Метохије. У складу са тим, слика коју смо добили је репрезентативна за центре за социјални рад мале и средње величине (свега 11 центара који су учествовали у испитивању имају више од 21 запосленог стручног радника).

2.1. Величина центра и заступљеност стручних радника

У узорку су најзаступљенији мали центри, до 10 запослених стручних радника, којих има 73%. Од испитаних 95 ЦСР, 59 сходно својој величини организује рад у оквиру јединствене службе, док остали имају формиране службе за децу и младе, службе за одрасле и старе и службе за материјална давања и правне послове. Величина истраживањем обухваћених ЦСР приказана је у Табели 2.

Табела 2.
Величина центара за социјални рад који
су учествовали у истраживању

Величина ЦСР	Н	%
Мали ЦСР (до 10 стручних радника)	70	73.7
Средњи ЦСР (од 11 до 20 стручних радника)	14	14.7
Велки ЦСР (више од 21 стручни радник)	11	11.6
Тотал	95	100.0

Од укупног броја запослених стручних радника (881) у испитаним центрима за социјални рад, 56.18% (495) су социјални радници. Овај удео социјалних радника, вероватно због изостанка података из великих урбаних центара, нешто је повољнији од подаката који је за 2012. годину саопштио Републички завод за

социјалну заштиту³⁾ (2013), где социјални раници чине 43.6% запослених у центрима за социални рад у Србији.

Подаци нашег истраживања указују да је:

- у малим ЦСР, тај однос је 189 према 369, односно 51.22%;
- у средњим од 206 стручних запослено је 120 социјалних радника, односно 58.25%;
- у великим ЦСР од 307 запослено је 177 (57.65%).

У 25 од 95 центара који су одговорили на упитник има мање од 50% запослених⁴⁾ социјалних радника. Један ЦСР (Димитровград) нема ниједног социјалног радника. Само дипломиране социјалне раднике има 15 ЦСР-а, а занимљиво је да 18 ЦСР-а има само социјалне раднике са вишом школом. Социјални радник је најзаступљенији профил међу стручним радницима у 79 центара, од тога је више од половине (261) са вишом школом и 234 са завршеним факултетом. Од укупног броја запослених, социјалних радника мушког пола има мање од 20% (социјалних радница има 81.61% са вишом школом и 85.9% са факултету односу на 18.49% њихових колега са вишом школом и свега 14.1% са завршеним факултетом).

Како су у узорку претежно заступљени мањи центри, у највећем броју случајева, социјални радници су запослени у јединственој служби (158 социјалних радника у 59 јединствених служби). У 29 служби за децу и младе је запослено 106 социјалних радника, а 97 у 29 служби за одрасле и старе. У 31 центру за социјални рад 85 социјалних радника је запослено у службама за материјална давања и правне послове. Такође, у 19 центара за социјални рад 23 социјална радника обавља једну од наведених функција: директор, пружање кућне неге, локалне услуге, пријем корисника, саветодавац, услуге помоћи у кући, супервизор. Резултати упућују да је у тренутку испитивања било ангажовано 7 волонтера без надокнаде и 5 приправника са надокнадом.

2.2. Професионална структура запослених стручних радника

У истраживању чак 60 ЦСР од 95 није дало податке о нормативима за број запослених у складу са величином општине,

3)

- 4) Према Члану 44а. „У центру за социјални рад, по правилу, запошљава се најмање 50% социјалних радника у односу на укупан број стручних радника.“ Правилника о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, *Службени гласник РС*, бр. 59/2008 и 37/2010.

тако да је тај податак добијен на основу података из база локалне самоуправе и у поређењу са нормативима датим у Правилнику о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад из 2008⁵⁾. На основу тих података евидентирају се свега два ЦСР (Ивањица и Прокупље) чији број запослених стручних радника одговара нормативу и два ЦСР која имају мањак стручних радника (Чачак, који има 1 мање запосленог, али процентуално највише социјалних радника, чак 14 од укупно 18 стручних радника; Нови Пазар има 3 запослена мање од норматива, али довољан број социјалних радника).

У осталих 91 ЦСР број запослених је већи од норматива, а само у 4 ЦСР од тог броја је мање од 50% социјалних радника: у Ади, Александровцу, Бачкој Паланци и Бачкој Тополи, док Димитровград не запошљава ниједног социјалног радника. Социјални радници чине већину (у распону од 80 до 100%) запослених преко локалне самоуправе, дакле оних који нису ангажовани на пословима јавних овлашћења.

Број запослених **психолога** је 201 (88.56% жена), што је готово дупло мање од броја социјалних радника. У 58 јединствених служби запослена су 73 психолога, у 29 служби за децу и младе 72 психолога, у 22 службе за одрасле и старе запослено је 30 психолога. Од 99 **педагога**, у 35 јединствених служби ради 41 педагог, а 47 њих је ангажовано у 23 службе за децу и младе. Седам педагога је запослено унутар служби за материјална давања и правне послове и друге службе (дневни центар, домско оделење), док сходно природи посла, нема запослених педагога у служби за одрасле и старе. Од 77 **специјалних педагога**, 24 њих ради у 20 јединствених служби, а 31 у 19 служби за децу и младе. У центрима за социјални рад који су учествовали у истраживању запослено је 8 **дефектолога**, од тога 3 у мањим центрима (који имају јединствене службе) и 8 **андрагога**, и то 2 запослена у две јединствене службе, 2 у две службе за одрасле и старе и 3 у службе за материјална давања и правне послове. У свим наведеним професијама има између 80 и 90% жена.

5) Према Члану 42. „Број стручних радника, у смислу члана 41. став 2. овог правилника, поред запослених у складу са чланом 41. став 1. овог правилника је и:

- 1) за подручје центра који има изнад 15.000 становника, један стручни радник на пословима социјалног рада на сваких даљих 5.500 становника;
- 2) за подручје центра са мање од 30.000 становника, један правник на управно-правним пословима, односно по један правник на сваких даљих 30.000 становника;
- 3) за подручје центра који има 150.000 становника један стручни радник на пословима планирања и развоја, односно по један стручни радник на сваких даљих 250.000 становника.“ Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, *Службени гласник РС*, бр. 59/2008 и 37/2010.

Социолози (38) су углавном запослени унутар јединствене службе (14) и других служби, углавном су у питању општи послови, локалне услуге, планирање и развој), односно 14 социолога у 14 јединствених служби и 11 социолога у 10 других служби. Само ЦСР чија величина не предвиђа послове планирања и развоја (испод 150 000 становника) немају запослене социологе, али већина тих ЦСР запошљава ипак бар једног социолога.

Центри у Србији имају значајан број **правника**, те 93 центра и 3 одељења из нашег узорка упошљава 204 дипломирана и 26 правника са вишом школом. Правници су углавном запослен у јединственој служби (84 правника у 59 служби), док је 17 правника ангажовано у 13 служби за децу и младе, а 11 у служби за одрасле и старе. У служби за материјална давања и правне послове је 67 правника. Полна структура запослених правника је нешто другачија (66% жена: 34% мушкараца. У односу на нормативе, у 45 ЦСР је одговарајући број правника, док их у 2 ЦСР има мање (у Панчеву недостаје 1 правника, док у Чачку нема ни једног заполеног правника од 3 предвиђена нормативима). У подацима из истраживања се наводи још 35 радника који не припадају професијама које сходно Закону о социјалној заштити (2011) имају статус стручних радника.

Подаци о броју радника који се финансирају из републичког и из локалног буџета (Табела 3.), показује да се највећи део **средстава из буџета** Републике Србије издваја се за финансирање социјалних радника, психолога, педагога и правника. Приближно 10 пута више се издваја из Републичког буџета у односу на буџет локалне самоуправе за социјалне раднике и педагоге, око пет пута више за психологе и три пута више за специјалне педагоге. Једино се андрагози и дефектолози више финансирају из локалног него из републичког буџета, али је њихов број укупно мали. Из пројеката се финансира веома мали број кадрова, и то само дипломирани социјални радници, њих 9. Из других струка наводе се специјални педагози (3) и дефектолози (2) који су ангажовани на пројектима.

На правним пословима, запослено је десет пута више дипломираних правника (204), у односу на оне са вишом школом (26). У случају дипломираних правника, локална самоуправа финансира око четвртине правника, а Републички буџет 76.5%, с обзиром на услов да само са високом стручном спремом могу радити управне послове. Однос је супротан када су у питању правници са вишом стручном спремом које локална самоуправа финансира четири пута више у односу на дипломиране правнике (мада укупно само њих 19 у испитаном узорку).

На пословима планирања и развоја, запослени социолози се финансирају шест пута више из републичког буџета. На овим пословима је у испитаним центрима ангажовано још и 30 социјалних радника који се десет пута више финансирају из републичког буџета.

Табела 3.
Подаци о броју радника који се финансирају
из Републичког и из локалног буџета

Стручни радници	Укупан број запослених	Финансира буџет РС	Финансира буџет ЛС	Ангажовани на пројекту	Волонтери без надокнаде	Приправници са надокнадом
Социјални радник	261	238	25	2	0	2
Дипломирани соц. радник	234	202	25	7	7	5
Психолог	201	163	35	0	3	0
Педагог	99	85	8	0	4	3
Специјални педагог	71	51	17	3	2	3
Дефектолог	8	2	5	2	2	0
Андрагог	8	2	4	0	0	0
Друго	35	20	12	7	0	2
Правни послови						
Дипл. правници	204	156	43	3	2	7
Правници ВШС	26	5	19	0	0	0
Друго	8	2	6			
Послови планирања и развоја						
Социолог	38	31	7			3
Социјални радник	34	30	3			1
Други*	9	6	3			

* Други запослени на пословима планирања су демограф, статистичар, политиколог и психолози у 3 случаја

Анализа података је показала да укупно 25 од испитаних 95 ЦСР има **развијене додатне услуге** с обзиром да запошљавају стручне раднике на другим пословима ван основних послова. На Табели 4. приказани су градови који ангажују професионалце на другим пословима (додатним услугама) и структура запослених професионалаца на тим пословима. Крагујевац, Шабац и Крушевац ангажују највећи број стручних радника, што индиректно говори и о већем броју развијених услуга у овим општинама. ЦСР који имају до 4 стручна радника ангажованих на додатним услугама су још и Стара Пазова, Суботица, Блаце, Вршац, Краљево, Зрењанин. Свакако да је су додатне услуге развијене у највећим ЦСР, попут Београда, Ниша и Новог Сада, а који нису доставили своје упитнике, тако да за њих недостају прецизни подаци.

Табела 4.
Радници ангажовани на додатним
услугама у појединим општинама

ЦСР	Социјални радник	Психолог	Педагог	Спец. педагог	Дефектолог	Андролаг	Правник	Социолог
1. Крагујевац	1	1					4	1
2. Шабац	3			2	1		5	
3. Крушевац	2	1	1				2	2
4. Блаце	1	2	1				1	1
5. Вршац	3	1					1	
6. Краљево	1	1			1		1	1
7. Зрењанин		3						1
8. Стара Пазова	4							
9. Суботица	1	2	1					
10. Чока	2						1	
11. Сомбор	1	2						
12. Панчево	1	1		1				
13. Смедерево								1
14. Рума					1			2
15. Алексинац	1							1
16. Књажевац		2					1	
17. Рашка								
18. Ужице						1		1

19. Лесковац	1	
20. Ваљево	1	
21. Зајечар		1
22. Нови Пазар		1
23. Бачка Паланка		1
24. Инђија		1
25. Велико Градиште	1	

На додатним услугама је највише ангажовано социјалних радника (23) и правника (19), а затим следе психолози (16) и социолози (12). Остале струке су заступљене знатно мање.

2.3. Потреба за запошљавањем у центрима за социјални рад

Динамика промене кадровске структуре у наредним годинама биће најзаступљенија међу социјалним радницима, психолозима и педагозима. У наредних пет година је евидентирана *потреба за новим запошљавањима већег броја социјалних радника у 59 од 95 испитаних центара за социјални рад*. У складу са добијеним резултатима, 138 социјалних радника који ће се пензионисати у наредних 5 година, а исказане потребе су да се поред попуњавања упражњених радних места, запосли још стручног кадра овог профила, што би укупно представљало *206 новозапослених социјалних радника*.

При поређењу психолога и педагога у готово једнаком броју узоркованих центра за социјални рад у којима су ова два профила заступљена, у наредних пет година биће пензионисан подједнак број оба профила, док се потребе за новозапосленим психолозима процењују као дупло веће од педагога. Захтеви за новим социјалним педагозима су смањени: у последње две године у 6 установа је запослено 9 специјалних педагога. У наредних 5 година пензионисаће се 5 специјалних педагога у 5 центара за социјални рад, а у истом периоду процена је да ће бити примљено 9 специјалних педагога у укупно 8 центара за социјални рад. Не очекују се нова радна места у наредних 5 година за профиле андрагога и дефектолога.

Од 95 Центара за социјални рад који су одговорили на упитник, 23% нису дали образложења на питање о потреби за кадровима у наредних 5 година. Од 77% оних који су дали неки одговор, прву групу чине одговори да је центар тражио социјалне раднике, али локална самоуправа нема средстава (Ада, Ариље, Богатић, Неготин, Вршац, Стара Пазова, Панчево, Жабал, Тител). Другу групу чине одговори који показују колике су реалне потребе за стручним радницима, али се не види да ли су и тражили средства

за та радна места. На проблем недостатка социјалних радника директно указују одговори „нема их на бироу“ (Власотинце), „*нико се није јавио на оглас*“ (Димитровград).

Алармантан је података да у неким општинама од 1999. или последњих 15 година није примљен ни један стручни радник, а да се број корисника услуга Центра повећао или да извесни број запослених одлази у пензију те да треба запослити нове социјалне раднике због упражњених места. И други центри су истицали пораст потреба због броја корисника. Док неки упућују апел за помоћ, други су помирљиви сматрајући да су потребе процењене Законом, те да ће се у случају промене Закона мењати и број (Уб) или су задовољни проценом коју су извели према Закону, броју корисника услуга Центра, броју становника и разуђености територије коју град покрива (Нови Пазар). Потребе за социјалном радницима су подјендако изражене и у Војводини и у ужој Србији.

3. КАДРОВСКА СТРУКТУРА И ПОТРЕБЕ ЗА КАДРОВИМА У СЛУЖБАМА ДРУШТВЕНИХ ДЕЛАТНОСТИ У ЛОКАЛНИМ САМОУПРАВАМА

Упитници нису слати директно локалним самоуправама, већ центрима за социјални рад, са молбом да они посредују код надлежних у одљењу или сектору за друштвене делатности да се упитник попуни. Добили смо податке из 63 локалне самоуправе (63.2 % у односу на број центара који је учествовао у истраживању), а за 35 (36.8%) немамо упоредне податке са локалним центрима за социјални рад. Такође, 3 локалне самоуправе су обезбедиле податке, али недостају подаци из ЦСР. Величина обухваћених општина је приказана у Табели 6.

Табела 6.
Величина локалних самоуправа

Општине	ф	%
Општине до 15 000 становника	13	20.6
Општине са 15 000 до 50 000 становника	34	54.0
Општине са 50 000 до 100 000 становника	8	12.7
Општине са преко 100 000 становника	8	12.7
Тотал	63	100.0

У више од половине обухваћених општина (55.6%) не постоји *стратешки план социјалне заштите*. Код образложења разлога за непостојање плана, у 14,4% случајева одговор је да ће

план бити израђен у блиској будућности, односно да је „*план у изради*”, „*у процесу усвајања*” или „*у завршној фази*”. У 8% случајева стратешки план социјалне заштите је истекао прошле или истиче ове године.

У 63 локалне самоуправе које су одговориле на упитник у службама друштвених делатности запослени су углавном правници 98 у 37 локалних самоуправа, потом економисти (62), док су остале струке знатно ређе заступљене: социјални радници (13), социолози (9), педагози (13), психолози (3), а присутно је још 30 разноврсних струка – од професора физичке културе, учитеља, професора одбране до инжењера пољопривреде.

Пројекција потреба за запошљавањем у сектору друштвених делатности коју су исказале општине, говори о потреби за **правницима (43)**, што је за још половину више од броја актуелно запослених којих има 93 у испитаном узорку. Исказана је потреба за **социјалним радницима (35)**, што је 2.5 пута већи број од броја актуелно запослених (13), **економистима (21)**, што је још трећина на број тренутно запослених (62). Постоји потреба за још **социолога (13)** у односу на 9 тренутно запослених у локалним самоуправама у испитаном узорку, затим **психолозима (13)** у односу на садашњих 3 и **дефектолозима/специјалним педагозима (12)** у односу на исти број сада запослених (12), као и **логопедима (3)** којих тренутно нема међу запосленима у нашем узорку. За осталим, тренутно присутним професијама у одељенима за друштвене деланости локалних самоуправа (васпитач, учитељ, професор физичке културе, професор одбране, специјални педагог, као и за професијама нижег степена образовања) у наредних пет година, према пројекцијама самих локалних самоуправа неће бити потребе.

Део података до којих смо дошли у истраживању односи се на преглед **извора финансирања** стручних радника који пружају услуге социјалне заштите. Поставили смо питање локалним самоуправама о броју стручних радника у социјалној заштити који се финансирају из буџета локалне самоуправе и из пројеката.

У оквиру локалних услуга, највећи број запослених пружа услугу **помоћ у кући за одрасле и старе**. У оквиру ове услуге, у 27 локалних самоуправа из буџета ЛС се финансира 172 запослена, а 103 из пројеката. Знатан број ангажованих (45 активиста у 5 локалних самоуправа) је ангажован без надокнаде. У **дневним боравцима за децу** у 19 локалних самоуправа је запослено 65 стучних радника које финансира буџет локалне самоуправе. Такође, за ову услугу је у 3 локалне самоуправе 15 стучних радника финансирано из пројекта, а четири особе раде волонтерски.

У **дневним боравама за одрасле и старе** у 4 локалне самоуправе, запослено је 13 стручних радника који се финансирају из буџета. Мањи број (4 стручна радника) у две локалне самоуправе се финансира из пројеката или су волонтери без надокнаде. У **клубовима за одрасле и старе** у 6 локалних самоуправа запослено је 16 стручних радника који се финансирају из буџета. У 3 локалне самоуправе које су биле обухваћене анкетним испитивањем ради укупно 12 **персоналних асистената** који се финансирају из буџета. Истовремено, 5 персоналних асистената у једној локалној самоуправи се финансира из пројеката. У 3 локалне самоуправе је у **сигурној кући** запослено 6 стручних радника који се финансирају из буџета.

Од 63 испитане општине, 91% је изјавило да постоји потреба за креирањем **додатних услуга социјалне заштите** а самим тим и новим радним местима. Укупно 72% (44 локалне самоуправе) је дало одговор на питање које су то додатне услуге.

Табела 7.

Потребе за локалним услугама социјалне заштите у испитаним општинама

Услуге	Н	Градови
Персонални асистент	9 20.45%	Александровац, Инђија, Прибој, Алексинац, Крагујевац, Ариље, Краљево, Ћуприја, Неготин
Саветовалиште за младе или развојно саветовалиште	4 9.01%	Александровац, Алексинац, Апатин, Прокупље
Саветовалиште за брак и породицу	5 11.36%	Апатин, Косјерић, Нова Црња, Нова Варош, Пријепоље
Дневни боравак за одрасле и дневни боравак за децу	10 22.72%	Смедеревска Паланка, Прокупље, Лучани, Косјерић, Алексинац, Ариље, Голубац, Ковин, Нова варош, Краљево
Помоћ у кући за одрасле и помоћ у кући за старе	11 25.00%	Прокупље, Смедеревска Паланка, Алексинац, Богатић, Ћуприја, Голубц, Инђија, Коцељева, Мали Зворник, Опово, Пећинци.
Помоћ у кући за децу са посебним потребама	6 13.64%	Димитровград, Пећинци, Краљево, Планиште, Кула, Опово, Ражањ
Прихватна станица	3 6.81%	Алексинац, Рашка, Суботица

Сигурна кућа	1 2.27%	Димитровград
Клуб за младе са сметњама у понашању	2 22.72%	Апатин, Лебане
Клуб за одрасле	3 6.81%	Лебане, Мајданпек, Пријепоље
Становање уз подршку	4 4.55%	Бачка Паланка, Кула, Мајданпек, Оџаци
Народна кухиња	1 2.27%	Оџаци

Неке локалне самоуправе су у упитнику на питање о потреби за новим стручним радницима давале углавном уопштене одговоре: „Немамо потребне стручњаке” (Богатић); „*требају нам нови радници*” (Ђуприја); „*За 5 година ће нам требати социјални радник, психолог, социолог*” (Бујановац); „*Примаће се нови ако то буде по закону*” (Косјерић).

Међу одговорима су навођени и конкретни проблеми. У општини Блаце угашена је услуга „Помоћ у кући”, у Мајданпеку послове бриге о деци раде људи са средњом стручном спремом, у Пироту један човек ради све послове из друштвене делатности и сл.

4. КАДРОВСКА СТРУКТУРА И ПОТРЕБЕ ЗА КАДРОВИМА У УСТАНОВАМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Од 80 установа социјалне заштите које се финансирају из буџета републике Србије, на упитник је одговорило 29 установа (36,2%). Када је у питању структура установа које су одговориле на упитник, добили смо 16 одговора од 40 установа за старе и одрасле, 6 од 15 установа за одрасле и старе са интелектуалним тешкоћама, 3 од 11 установа за децу без родитељског старања, 2 од 5 установа за децу са сметњама у развоју, потом одговор једног (1) од 5 центара за породични смештај и усвојење, једног (1) од 3 завода за васпитање омладине и одговор од Центра за борбу против трговине људима.

Прикупљени су подаци о врсти услуга које ове установе пружају и популацији корисника (у погледу узраста, здравственог стања, историје прекршаја или виктимизације. Посебан део прикупљених података односи се на запослене у установама

социјалне заштите, тачније, њихове квалификације, бројност, полну структуру, начин њиховог финансирања (из буџета Републике или локалне самоуправе), уз посебан осврт на динамику флуктације кадрава.

Очекивано, установе обухваћене испитивањем пружају **услуге смештаја** корисника различитих узраста и различитих потреба. Поред домског смештаја, неке установе пружају додатне услуге: услуге прихватилишта (2), становања уз подршку (2), хранитељства (1), обуку потенцијалних усвојитеља (1), дневни боравак (4) и телефонско саветовање (1), помоћ у кући или сличне облике подршке породицама или друге ванинституционалне услуге (2), док су услуге рехабилитације и здравствене услуге сходно прописима у социјалној заштити део услуга смештаја. Највећи број испитаних усанова (65.5%) не пружа додатне услуге.

У највећем броју испитаних усанова **корисници** су одрасли и стари без интелектуалних и менталних сметњи (41%) (не рачунајући друга обољења пратећа за старосну доб, као што су соматске болести, често у терминалној фази и деменције што представља водеће разлоге смештаја у ове институције); деца и млади без родитељског старања или у ризику од губитка старања чине 10.2% корисника; у 17% случајева установе пружају помоћ особама са менталним и интелектуалним тешкоћама, док су особе са телесним инвалидитетом, као и друге категорије корисника заступљене у по једној испитаној установи (нпр. постоји једна установа за смештај женских лица теже или тешко ометених у развоју).

Најзаступљенија категорија **запослених** у установама социјалне заштите су васпитачи/це, којих у испитивањем обухваћеним установама има укупно 74, што прелази цифру одређену нормативом (64). Од укупног броја запослених васпитача/ица, њих 60 (81.08%) прима плату из Републичког буџета, док 14 (18.92%) прима плату из буџета локалне самоуправе.

Према укупном учешћу у структури запослених у испитаним установама, на другом месту по бројности су дипломирани социјални радници или психолози, којих у пописаним установама укупно има 41, што је мање од норматива (48). Према подацима, средства су издвојена за све њих из буџета Републике Србије, док су додатна средства из буџета локалне самоуправе издвојена за још 4 стручна радника. Волонтерски, без надокнаде у установама социјалне заштите ради четворо дипломираних социјалних радника или психолога.

У 14 установа социјалне заштите је запослено 25 социјалних радника, педагога 12, специјалних педагога 28, психолога 28, правника 8, радних терапеута 8, логопеда 4, андрагога, дефектолога 13.

Поређењем броја запослених лица који ће бити пензионисани у наредних пет година са бројем лица за којима постоји **потреба запошљавања** у истом периоду, могу се навестити тенденције у кретању броја запослених у одређеним областима. Из ове групе података може се опазити да ће потребе за запошљавањем стручних радника у наредних 5 година бити веће у односу на очекивани број који одлази у пензију у следећим професијама: социјални радник, психолог, педагог, специјални педагог, дефектолог, радни терапеут, правник, неговатељ.

5. ПЛАНИРАЊЕ ЗАПОШЉАВАЊА У ОБЛАСТИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Када се анализирају потребе за новим радним местима, што је централна тема овог истраживања, предвиђања која дају ЦСР о потребама за запошљавањем различитих струка посматрано по регионима, говоре у прилог закључку да су потребе за запошљавањем у овој области велике у периоду од 5 година (Табела 8.). У наредних 5 година укупна процена потреба за запошљавањем социјалних радника на новим радним местима у ЦСР, установама социјалне заштите и локалној самоуправи у Србији је процењена за 290 нових радних места, што је приближно броју нових дипломираних социјалних радника током 5 година, с обзиром да сви уписани не дипломирају у року.

Табела 8.

Предвиђање броја нових запослених у наредних 5 година

Професија	ЦСР		Локална самоуправа		Установе социјалне заштите		Укупне потребе
	Ужа Србија	Војводина	Ужа Србија	Војводина	Ужа Србија	Војводина	
Социјални радници	132	74	27	8	31	18	290
Психолози	30	18	11	2	10	4	75

Педагози	20	9	9	3	6	3	50
Специјални педагози	6	3	/	/	8	3	20
Дефектолози	/	/	/	/	12	6	18
Логопеди* ¹	/	/	3	/	/	/	3
Андрагози	/	/			4	/	
Правници	Подаци су дати збирно за све струке		30	13	2	/	45* ¹
Социолози			11	2		/	13** ²

1 *Негде су логопеди навођени посебно, а негде збирно са дефектолозима

2 ** Подаци без ЦСР

Поред тога, значајан број запослених одлази у пензију и упражњавају се већ постојећа радна места у наредних 5 година (Табела 9.), што ће додатно повећати потребу за још 155 социјалних радника, као и стручних радника других професија, али у значајно мањем броју. У подацима се често наводе и потребе за васпитачицама и неговатељицама када су у питању установе социјалне заштите или услуге Дневног боравка у локалним заједницама и слично, али за потребе овог истраживања их не наводимо посебно. Потребно је још једном нагласити да су ово подаци без највећих Центара за социјални рад у Београду, Новом Саду и Нишу који нису доставили податке, као и без оних установа социјалне заштите које су у приватном сектору. Такође, истраживањем нису обухваћене образовне установе, од предшколских установа, основних и средњих школа, као и домови за ученике, који такође запошљавају значајан број социјалних радника.

Табела 9.
Предвиђање броја радника који одлазе у пензију у наредних 5 година

Професија	ЦСР		Установе социјалне заштите		Укупно
	Ужа Србија	Војводина	Ужа Србија	Војводина	
Социјални радници	87	51	11	6	155
Психолози	11	3	4	1	19
Педагози	10	3	2	1	16
Спец. педагози	3	2	3	1	9
Дефектолози	4		1		5
Логопеди					
Андрагози	3	1			4

6. ПОДАЦИ О НЕЗАПОСЛЕНИМ СОЦИЈАЛНИМ РАДНИЦИМА

Поред података о кадровској структури запослених социјалних и других стручних радника у односу на нормативе, као и у односу на потребне услуге социјалне заштите у локалним заједницама, значајан извор информација за процену потреба за образовањем нових стручних радника, прикупљени су и анализирани подаци о незапосленим социјалним радницима који су на евиденцији Националне службе за запошљавање.

Према подацима Националне службе за запошљавање из септембра 2014.⁶⁾, има укупно 229 незапослених социјалних радника, од чега је 83.41% жена (191). Од укупног броја незапослених, половина њих је из Београдског региона (119, односно 52%). У регионима Војводине, свега је 21 незапослени социјални радник, у региону Шумадије и Западне Србије их има 48, у региону Јужне и Источне Србије 18, а у Региону Косово и Метохија 23. Када се подаци посматрају према подели на север-југ, скоро је двоструко више незапослених на северу Србије у односу на југ. Треба истаћи и да има општина где нема незапослених, као што је случај у Северно-Бачком округу, док у Северно-Банатском и Западно-Бачком региону има по 1 незапослени социјални радник. У региону Јужне и Источне Србије, у Пироту, Јабланичком округу и Зајечару нема незапослених, док у Топличком и Борском округу има по 1. У Косовско-Метохијском региону према евиденцији нема незапослених у Косовско-Поморавском региону, Пећи и Призрену. Једино у региону Шумадије и Западне Србије има незапослених у свим окрузима.

Када се посматра структура незапослених према нивоу образовања, међу незапослених 229 социјалних радника, них 137 (59.82%) је завршило четворогодишње основне студије према новом (Болоњском) систему школовања, старих дипломираних је 85 (37.12%), а са завршеним мастером свега 5 (2.18%) и са специјализацијом има два незапослена.

7. ПОТРЕБЕ ЗА НОВИМ РАДНИМ МЕСТИМА

Према подацима из истраживања у већини ЦСР запослено је довољно социјалних и других стручних радника према актуелним нормативима. Ипак, ова ситуација варира зависно од региона у

6) Подаци Националне службе за запошљавање достављени су ауторима овог рада за потребе истраживања из Одељења за статистику.

Србији. Друго, велики број запослених у центрима за социјали рад и установама социјалне заштите указује на повећан обим и већу сложеност посла и нормативе који томе нису прилагођени. Треће, постоји потреба за развојем нових услуга у складу са развојем савремене праксе, а које иду у сусрет специфичним потребама корисника.

Треба имати у виду све већи број приватних домова за стара лица, који имају обавезу да запошљавају социјалне раднике, а који нису укључени у ово истраживање. Према подацима из 2012. године у Србији је основано 93 приватних домова за старе (од којих је чак 37 имало забрану за рад од инспекције социјалне заштите), а смештајни капацитети у овим домовима су удвостручени у односу на 2010. годину.⁷⁾ Неке процене, међутим, указују да у области дуготрајне заштите старих у Србији потребно петоструко увећати постојеће капацитете за смештај.⁸⁾

Подаци из свих извора и из свих региона говоре да су потребе за запошљавањем нових стручних радника, посебно социјалних радника у наредном периоду од 5 година значајне. Укратко, подаци указују на потребе за развојем нових услуга социјалне заштите, као и да постојећи број запослених према датим нормативима, тешко испуњава ефикасно захтеве све већег броја корисника. Локалне самоуправе обухваћене истраживањем су такође препознале одговрне тешкоће да са постојећим расположивим кадровима одговоре на потребе развоја услуга у заједници, и исказују потребу за стручњацима у области социјалног рада и социјалне политике. Адекватни и савремено образовани кадрови су основна снага социјалних служби, те дугогодишње запостављање развоја образовања социјалних радника може да остави озбиљне последице по квалитет услуга. Ова ситуација се не може надокнадити простим упошљавањем стручњака других струка, већ је потребно предузети одговрне активности на јачању капацитета високог образовања да образује већи број социјалних радника.

На крају је потребно напоменути да су подаци релативно репрезентативни јер обухватају велики број центара за социјални рад различите величине и структуре, као и различите установе социјалне заштите са целе територије Србије. Оно што ограничава репрезентативност узорка је да управо недостају највећи ЦСР

7) Наталија Перишић, „Дуготрајна заштита старих у систему социјалне сигурности Србије”, *Годишњак Факултета политичких наука*, Факултет политичких наука, 9/2013, стр. 157-175.

8) Marija Kolin, „Ageing and the Welfare Mix Policy in Serbia.”, in August Osterle (ed.), *Long-term Care in Central and South-Eastern Europe*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2011, 151–174.

из Београда, Новог Сада и Ниша, који имају најкомплекснију структуру и запошљавају највећи број стручних радника, обухватају већи број разноврсних услуга и имају већу флукуацију запослених, што чини њихову специфичност. Такође, могуће је да један део података није у потпуности поуздан с обзиром на начин прикупљања и попуњавања упитника електорнским путем преко електронских адреса.

Ипак, резултати истраживања могу бити корисна основа за процену и планирање високошколског образовања и запошљавања будућих социјалних радника, као и других професионалаца у области социјалне заштите на основу анализе актуелне кадровске ситуације у институцијама и стања на тржишту рада, као и наредног петогодишњег периода и планираног развоја услуга.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон о социјалној заштити, Службени гласник РС, бр. 24/11.
2. Перишић, Наталија, „Дуготрајна заштита старих у систему социјалне сигурности Србије”, Годишњак Факултета политичких наука, Факултет политичких наука, 9/2013, стр. 157-175.
3. Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, *Службени гласник РС*, бр. 59/2008 и 37/2010.
4. Синтетизовани извештај о раду центара за социјалну рад у Србији за 2012 годину. Београд: Републички завод за социјалну заштиту, 2013.
5. Уредба о мрежи установа социјалне заштите, *Службени гласник РС*”, бр. 55/05, 71/05 - исправка, 101/07, 65/08 и 16/11, <http://www.zavodsz.gov.rs/PDF/podzak/Uredba%20o%20mrezi%20ustanova.pdf>, приступљено 15. 08.2013.
6. Kolin, Marija. „Ageing and the Welfare Mix Policy in Serbia“, in August Osterle (ed.), *Long-term Care in Central and South-Eastern Europe*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2011, 151–174.

Tamara Dzamonja, Nevenka Zegarac

THE NEED FOR PROFESSIONAL CAPACITIES IN SOCIAL WELFARE SYSTEM AND LOCAL GOVERNMENTS IN SERBIA

Resume

Within Tempus Project Higher Education “Strengthening Higher Education for social policy and social service provision” conducted a survey on the needs of the labor market in the field of social protection. The aim of the study was to determine the current qualification structure

of professional workers, as well as the need for new jobs or positions for professionals in the field of social work and social policy in the centers for social work, social welfare institutions and local governments. The survey was conducted in the organization of the Faculty of Political Sciences in Belgrade, Department of Social Policy and Social Work, in cooperation with the project partners the University of Nis, University of Novi Sad, Republic Institute for Social Protection, Association of Centres for Social Work Serbia, Association of skilled workers social Protection in Serbia, the Centre for Independent Living and international partners in the project, University College Zealand (Denmark), University of Catania (Italy), Institute of Education, University of London (United Kingdom). The three questionnaires were designed to examine the structure of staff employed in centers for social work, social welfare institutions and local governments. The questionnaires contained questions about the needs and plans for hiring new staff over the next five years, in accordance with the planned development of services or for filling vacancies. All institutions were presented with an explanation of the purpose of tests that will be collected using the results to improve the work of social protection and improving the quality of higher education for specialists in social protection. Questionnaires have been submitted, filled in and returned electronically by e-mails. They were delivered to almost all the centers for social work in Serbia and send the mail to 80 institutions of social protection. The research was conducted in a total of 111 municipalities. The collected data can be generalized almost the entire population of Vojvodina and Central Serbia because the sample adequately reflected all areas of Serbia, but with the limitation due to the absence of data from the largest social welfare centers in Belgrade, Novi Sad and Nis. The aim of this study was primarily to point to the need for new jobs in social protection on the basis of:

- deficiency of professional staff, especially social workers, compared to norms in the centers for social work and institutions for social protection;
- the expected reduction in the number of employees due to retirement;
- assess the need for the establishment of new services at the local level;
- data from the National Employment service about unemployed social workers in Serbia

According to the results of the research most social work centers employ appropriate number of social workers and other professionals comparing to current normative standards. However, the situation varies depending on the region in Serbia. Second. A large number of em-

ployees in the centers for social work and social welfare institutions points to increased scope and complexity of the work and the norms that are not adapted to it. Third, there is a need to develop new services in accordance with the development of contemporary practices, which are going to meet the specific needs of the clients. Data from all sources and all regions, showed the significant need to recruit new professionals, especially social workers over the next five years. In summary, the data indicate the need to develop new services for social protection, and that the current number of employees according to the given norms, can hardly fulfill the needs of increasing number of clients. Local governments also recognized that the existing human resources is not enough to support the development of new community services, and expressed the need for experts in the field of social work and social policy. Educated professionals are the main strength of social services, and the long-term neglect of the education of social workers leads to serious consequences for the quality of services. This situation can not be compensated just by employing experts from other professions, but it is necessary to take activities aimed at strengthening the capacity of higher education to produce a larger number of qualified social workers. The results are relatively representative therefore they include a large number of social work centers of different size and structure, as well as various social protection institutions from the entire territory of Serbia. The limitation of the study is that we missed the data from the biggest Centers for social work in Belgrade, Novi Sad and Nis, who have the most complex structure, employ the largest number of professionals and have a lot of different services.

Key words: Social protection, social workers, staff structure, recruitment needs.

---

* Овај рад је примљен 12. новембра 2014. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 25. новембра 2014. године.